

Hladomor

Dana Dvořáčková-Malá

Hladomor představuje v (nejen) středověkém období jev, který postihoval obyvatele primárně v důsledku nedostatečné úrody. Současně mohl nastat jako situace způsobená nečekanou pohromou (např. požárem, vojenským útokem ad.), jež měly za následek zničení zásob, nemožnost obdělávání půdy a péče o hospodářská zvířata. Vzhledem k tomu, že výše úrody (zejména obilovin), resp. výnos jednotlivých polností byl odvislý od manuální práce a způsobu orby, podnebních pásem/nadmořské výšky či proměnlivosti počasí, provázela hrozba hladomoru naše předky prakticky neustále. Řešení těchto stavů se ve středověké společnosti odvíjelo buď od samovolného zlepšení (vyšší úroda a pokrytí potřeb), nebo záviselo na komunitní pomoci, milosrdenství jednotlivců, vrchnosti a církve.

Ze středověkých pramenů se dozvídáme o těchto událostech nejvíce díky kronikářům, kteří je zaznamenávali jako zvláště vypjaté a neobvyklé. Líčili tyto situace expresivně a dramaticky, což na jedné straně odpovídalo tíži situace, neboť přinášela řadu obětí na lidských životech. Pozoruhodné zůstává současně, že pro popisy používali schématická vyjádření, jež vycházela z biblických pasáží.

Daná praxe se ale nerovnal prostému opisování z nedostatku invence. Postup naopak ukazuje na školení duchovních v době středověku, kdy Bible tvořila výchozí penzum znalostí a jednotliví autoři v ní hledali přirovnání (např. kanibalismus matek v důsledku hladomorů má vzory ve *Druhé knize královské*, *Deuteronomiu* či *Knize Ezechiela*).

Z domácích pramenů se o důsledcích neúrody, úhynu dobytka, včelstev či pohrom spojených s proměnlivým počasím zmiňuje již kronikář Kosmas, *Hradištsko-opatovické anály*, dále Pokračovatelé Kosmovi, *Zbraslavská kronika*, *Kronika tř. Dalimila* či některé *Kroniky doby Karlovy* (ad.). Mezi nejvíce známé se však řadí líčení hladomoru z let 1281 a 1282, kdy české země postihla dva roky po sobě neúroda. Tzv. *Druzí pokračovatelé Kosmovi* zmiňují devastující hlad, četné umírání nejchudších a kanibalismus. Na další tragické období vzpomíná šířeji *Zbraslavská kronika* mezi lety 1316–1318. Uvádí mimo jiné i to, že lidé pojídali mršiny, v důsledku čehož se šířily nemoci a zvyšovala úmrtnost.

Použitá vyobrazení

Velislavova bible (Biblia picta Velislai),

XXIII.C.124; Národní knihovna České republiky; Praha; Česká republika; 5v, 43v,137r.

Fotografie se svolením archeoskanzenu Curia Vítkov.

Obiloviny představovaly základ stravy všech sociálních vrstev. Nedostatek či jen nízký výnos sklizně mohl mít dalekosáhlé důsledky v podobě hladu, strádání a vyšší úmrtnosti. Např. kronikář Kosmas si proto ne náhodou všiml ne/úrodných let, úhynu včelstev i přírodních kalamit (povodní). Vyobrazení z *Velislavovy Bible* přibližuje Adama se syny při setbě.

Léta hojnosti či nedostatku stejně jako sugestivní líčení hladomoru nebo kanibalismu popisovali kronikáři často po vzoru biblických textů. Výjev připomíná pojednání o době hojnosti a nouze podle knihy Genesis (Gen 41-45-53 a Gen 41, 54-57) tak, jak ho zachytil iluminátor ve Velislavově Bibli z doby kolem roku 1340.

Pomoc v době nedostatku, strádání a hladu až hladomoru se odvíjela ve středověku od milosrdenství jednotlivce nebo městských komunit, vrchnosti a zejména církve. Nedostatek potravin přitom nejvíce dopadal vždy na méně majetné a chudé. Obraz sociálních rozdílů nejlépe ilustruje líčení o Lazarovi a Boháčovi, které původně najdeme v Evangelii sv. Lukáše.

